

УДК 82-343

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2024.35.22>

Віталій ТУРЕНКО, д-р філос. наук, ст. наук. співроб.

ORCID ID: 0000-0003-0572-9119

e-mail: vitali_turenko@ukr.net

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПЕРЕКЛАД "ДЕРВЕНСЬКОГО ПАПІРУСУ" ЯК НАЙДАВНІШОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ "КНИГИ": МІЖ ОРФІКАМИ ТА СОФІСТИКОЮ

Представлено вперше з давньогрецької переклад українською "Дервенського папірусу", одного з найбільш ключових збережених текстів, який ідентифікується як такий, що належить до орфічної традиції. Виявлено, що окрім теогонічної, онтологічної картини світу, у ній простежується епістемологічна та етико-антропологічна проблематика. Обґрунтовано тезу про те, що автор давньогрецького тексту вважає невір'я та нерозумність тотожними поняттями, тим самим підкреслюючи, що знання завжди пов'язані з вірою в широкому контексті.

Ключові слова: орфіки, філософська папірологія, орфіко-піфагорійська традиція, рання грецька література, "Дервенський папірус".

Філософська папірологія є поки що однією з найбільш важливих галузей класичних студій у контексті античної філософії, яка розкриває нові й невідомі праці та фрагменти давньогрецьких і давньоримських мислителів. Одним із таких важливих артефактів є так званий "Дервенський папірус", який був віднайдений у 1962 р., а розшифрований і виданий повністю лише у 2006 р. В останній час цьому унікальному артефакту все більше приділяють увагу класичні філологи, філософи та культурологи (Див.: Santamaria, 2019, Most, 2022). І хоча текст датується серединою IV ст. до н. е., зокрема на це вказує й цитування Гекракліта (Див.: Col. IV) і Парменіда (Jancko, 2016), однак прийнято його зараховувати до "досократичної літератури", оскільки в ньому містяться явно орфічні й ранньогрецькі мотиви.

Загалом, якщо говорити про Орфізм (давньогрец. Ὀρφικοί) – це релігійно-філософська течія античності, яка розвивалася з VII до V ст. до н. е. а ймовірно й раніше в континентальній Греції, у населеній греками південній Італії та на північному узбережжі Чорного моря. Представники цієї течії посилалися на міфічного співця й поета Орфея, у якому бачили зачинателя свого вчення та автора авторитетних орфічних текстів. Їхньою метою було підготуватися до очікуваного виживання душі після смерті тіла. Проте орфіки не були єдиною (унітарною) релігійною спільнотою із самодостатньою доктриною, а скоріше великою кількістю автономних груп, хоча спільні риси в них можна віднайти та експлікувати. Ця традиція зберегла, а точніше приписують різного роду літературні пам'ятки, серед них так звані "Орфічні гімни" і предмет нашого розгляду й перекладу – "Дервенський папірус".

Утім, варто зауважити, що в західному антикознавстві існують версії щодо авторства цього тексту не анонімому автору, а тому чи іншому представнику софістичної традиції. Так, В. Буркерт висуває гіпотезу авторства Стесімброту Фасосському (Burkert, 1986), а Р. Янко пропонує приписати авторство мислителю й поету Діагору Мелоському, який в Афінах зазнав таких самих звинувачень у безбожництві й атеїзмі, як і Анаксагор (Jancko, 2001), а А. Лебедев, намагається довести, що автором є Продік Кеосський (Lebedev, 2019). Проте жодна з цих гіпотез не знайшла широкого визнання в дослідженнях папірусу, оскільки такої уваги орфізму софістика ніколи не приділяла.

Якщо ж говорити безпосередньо про зміст і стиль тексту, то передусім варто зауважити, що в ньому міститься "мікс", поєднання різних діалектів давньогрецької мови – іонійського, дорійського й аттичного. Основним змістом "Дервенського папірусу" є коментар до поеми,

яку приписують Орфею, легендарній постаті грецької міфології. Поема, яку часто називають "Дервенським папірусом" або "Орфічною поемою", обговорює космогонію (походження Всесвіту) і природу богів. Автор коментаря подає алегоричні й метафоричні тлумачення та пояснення віршів поеми, заглиблюючись у релігійні, космологічні та метафізичні теми. Тому слушно зауважує А. Берль:

Цей вірш дивний і загадковий для більшості людей, хоча Орфей не мав наміру розповідати спірні загадки, а скоріше великі речі в загадках. Насправді він [автор] говорить містично, від першого слова до останнього. Як він також пояснює в добре відомому вірші: бо, наказавши їм "заткнути їм вуха", він каже, що він не видає закони для багатьох [але звертається до тих], хто чистий у слуху... і в наступному вірші... (Bierl, 2014, p. 360).

"Дервенський папірус" особливо важливий, оскільки він відображає синкретичну природу давньогрецьких релігійних вірувань, змішуючи елементи орфізму, піфагореїзму та досократичної філософії загалом. У тексті розглядаються такі поняття, як природа душі, роль жертви та стосунки між богами й людьми. Через пошкоджений стан папірусу деякі частини тексту залишаються невизначеними або неповними. Вчені доклали зусиль, щоб реконструювати й інтерпретувати зміст, що призвело до постійних дебатів і дискусій щодо його ролі та значення в контексті давньогрецької думки.

Тому й логічним постає той факт, що ЮНЕСКО ще у 2015 р. проголосила цей манускрипт "найдавнішою європейською книгою", підкреслюючи, що

Дервенський папірус має величезне значення не лише для вивчення грецької релігії та філософії, яка є основою для західної філософської думки, але також тому, що він слугує доказом раннього датування орфічних поем, що пропонує особливу версію досократичного періоду. філософи. Текст Папірусу, який є першою книгою західної традиції, має глобальне значення, оскільки відображає загальнолюдські цінності: потребу пояснити світ, бажання належати до людського суспільства з відомими правилами та агонію протистояння кінцю життя (The Derveni, 2015).

Якщо ж говорити про методологічну стратегію перекладу, то за основу грецького оригіналу був узятий найбільш нове видання джерела яке вміщене в одній з частин дев'ятитомника "Рання грецька філософія" за редакцією А. Лакса і Г. Моста, хоча для певних уточнень / пояснень були використані видання А. Бернабе та К. Цанцаноґлу. Тому ми не виокремлювали Col.I-II. Як роблять зазначені вище науковці, дотримуючись думки (Piano, Fungli, & Jancko, 2016) стосовно суперечливості того, щоб робити з них повноцінні і змістовні фрагменти. У перекладі українською ключовою стратегією було

© Туренко Віталій, 2024

максимальне уникнення латинізмів, неологізмів і лексем, які мають значно пізніше походження як ми це спостерігаємо в зарубіжних перекладачів (англійських, італійських, французьких).

Дервенський папірус

Умовні позначення

Bern. – Bernabé A., ed. (2007). *Papyris Derveni, Poetarum Epicorum Graecorum Testimonia et Fragmenta*. Walter de Gruyter, pp. 170–270.

CPF – Corpus dei Papiri Filosofici greci e latini (2006). Tsantsanoglou, K., Parássoglou, G. M., Kouremenos T. (editors), *The Derveni Papyrus*. Leo. S. Olschki Editore, Florence (series *Studi e testi per il Corpus dei papiri filosofici greci e latini*, vol. 13).

DK – Die Fragmente de Worsokratiker (1951–1952). Griechisch und Deutsch von Hermann Diels. Herausgegeben von Walther Kranz. Hildesheim: Weidmann.

Janko – Janko, R. (2002). *The Derveni Papyrus: an Interim Text, Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, Bd.141, s. 1-62.

LM – Laks, A. & Most, G. (2016). *Early Greek Philosophy*. Harvard University Press (Loeb Library Classics).

"(курсив українською)" – уточнення

"[ ]" – пропущені літери, або слова

"/" – ще один варіант перекладу

"(?)" – можливий переклад, через відсутність тексту / розуміння контексту.

Fr. G5¹	
I. 3:]ε θεῖον τι I. 4: δίκη (vel Δίκη)	I. 3: щось божественне / якась сірка ² I.4: до / із справедливості / Справедливості ³
Frr. G15+G6 (cf. Col. VI)	
G15.2: Εριν[G15.3: τιμῶσιν G15.4+G6.1: χλοαί σταγόσιν G15.5+G6.2: τιμάς G15.6+G6.3: ἕκαστο[.]c	G15.2: Еріні ⁴ G15.3: вони шанують G15.4+G6.1: поливання краплями G15.5+G6.2: відзнаки G15.6+G6.3: кожен / кожному
Fr. G7	
I. 5: ἐπέθηκε[I. 6:].τα σημαί[	I. 5: він додав / нав'язав I. 6: речі, що означають[ся] (?)
Fr. F10	
I. 4: τὰ σημε[- (cf. fr. F18+H45; etiam fr. G7.6)	I.4. знаки (?) ⁵
Fr. F14	
I. 1:].περ φυσικ[I. 2: εύχα[I. 3: ανημε[-	I.1: природний (?) I. 2: молитва (?) I. 3: запалений / закріплений
Frr. F18+H45	
I. 2: π]υρὸς ὕδατος δ.[I. 3: ἕκαστα σημεί.[(cf. fr. F10; etiam fr. G7.6) I. 4: καὶ τὰλλ' ὅσα	I.2: вогню (?) води ⁶ I.3: кожен знак (?) ⁷ I. 4: і все інше
Fr. F19	
I. 1:]ιερ I. 3: ἀνθρω[π]	I.1: святий (?) I.3: людина (?)
Col. III	
3]... αιωσ[...]σι κατω[...δαίμων γίνετα[ἐκά]στωι ἴλε[ω]ς ηα[ca. 9 litt.]ρ.ή 5 γὰρ Δίκη ἐξώλεας [οὐ μέτεισι ἐκ[ὰς] Ἐρινύω[ν· και ο] δὲ δ]αίμονες οἱ κατὰ [γῆς ο]ὑδέκοι[(ε) . . .]ρουσι [? θεῶν ὑπηρεταί δ[2–3 litt.] πάντας υ[ca. 16 litt.] εἰσὶν ὄπωπτερ ἀ[νδρὸς] ἀδίκου θ . . [ca. 17 litt.]νοι αἰτίην [· ἔ]χουσι[10 οἶους γ[. .]· [·] ...]υσ[	"...нижче ... Власне божество (δαίμων) ⁸ стає для кожної людини доброзичливим або [інакше мстивим]. Бо Справедливість не переслідує зловмисників далеко від (тобто незалежно від) Еріній; і божества (даймони) під землею ніколи не [запізнюються/з затримкою]>..слуги богів [за справедливість / справедливо] ... всі вони ... схожі на несправедливу людину...вони мають провину / відповідальність ... наприклад (ч. р. мн.) ..."
Col. IV	
[.]ου ε.[ ]εων ὁ κείμ[ενα] μεταθ[εις] ca. 14 litt. ἐ]κδοῦναι μᾶλλ[ον ἂ] σίνετα[ca. 17 litt.]τὰ τῆς τύχης	"...ось цей із богів (?), що змінив те, що лежало (було нерухоме) ... передати скоріше (Діке / Ерініям, аніж людям) те, що шкідливо (для людей?) ... бо він не дозволив (Діке /

¹ Тут до до частини папірусу, що передує Col. III поданий перелік розбірливих значущих термінів у фрагментах (позначення фрагментів папірусу є позначенням довідкових видань).

² У значенні сірки ця лексема зустрічається зокрема в Гомера (Il. 14.415, 16.228; Od. 12.417, 22.481).

³ Для порівняння див.: Col. III, IV.

⁴ У грецькій міфології Діке (давньогрец. Δίκη, díkē, "звичай") – богиня справедливості й духу морального порядку та справедливого суду як трансцендентного універсального ідеалу або заснованого на споконвічному звичаї, у сенсі соціально примусових норм і традиційних правил. Згідно з Гесіодом (Теог., 901), вона була народжена Зевсом від його другої супутниці Феміди. Вона та її мати є уособленням правосуддя. Вона зображена молодою, стрункою жінкою з терезами й лавровим вінком на голові. Її бачення як основи світопорядку проглядається наскрізно в орфічній традиції, що і вплинуло зокрема на творчість Есхіла (Pinchard, 2016).

⁵ Для порівняння див.: Frags. F18+H45 та Frag. G7.6.

⁶ Можливо, тут певні алюзії на пошуки основи буття, що ми зустрічаємо у збережених фрагментах ранньої грецької філософії (зокрема, Геракліта і Фалеса відповідно).

⁷ Для порівняння див.: Frag. F10 та Frag. G7.6

⁸ Загалом у давньогрецькій літературі лексема δαίμωνіον має три ключові значення: 1) божественна сила, божественність: у Геродота [Hdt.5.87], Евріпіда [Ва.894] (пір.), і філософії (Pl.Res.382e, Epin.992d; Arist. Rh.1398a15, 1419a9) і софістики (Isoc. 1.13;D. 9.54, 19.239); 2) нижча божественна істота у Платона (Smp.202e, Ap.40a, Tht.151a, Euthphr.3b) і Ксенофонта (X.Mem.1.1.2); 3) злий дух, у грецьких стоїків (Chrysipp.Stoic.2.338), і Септуаргінті (LXXDe.32.17, To.3.8) і Новому Завіті (Ev.Matt.7.22).

<p>γάρ] οὐκ εἶ[α λα]μβάνειν. ἄρ' οὐ τα[κτὸς ὁ διὰ τό]νδε κόσμος; 5 κατὰ [ταῦ]τα Ἡράκλειτος μα[ρτυρόμενος] τὰ κοινὰ κατ[αστρέ]φει τὰ ἴδ[ι]α, ὄσπερ ἴκελα [ἱερῶ] λόγωι λέγων [ἔφη·] "ἥλιος[ς] ...]μου κατὰ φύσιν "άνθρω[πτη]ίου εὕρος ποδός [ἔστι]", τὸ μ[έγεθος] οὐχ ὑπερβάλλων. εἰ γάρ τι οὔ]ρους ἐ[ωυτοῦ] ὑπερβαλεῖτ, "Ἐρινύε[ς] νιν ἐξευρήσου[σι·" τὰ δὲ] ὑπελάμ[βανε] 10 ὅπως μὴ εὕρος ὑπερ]βατὸν ποῆι κ[6–7 litt.]α Δίκης[ ]ι θσο.[ ]α Δίκης[ ] μηνί τακ[τῶι]...[.]ς[.]</p>	<p>Ерініям / Світу) захопити те, що дістається випадково (чи: бо не дає можливість захопити їх). Хіба не завдяки йому / їм упорядкований світ? Так само Геракліт, визнаючи загальне (відчуття), принижує особисте¹, у своїй мові міркуючи подібно до автора [святих] промов (ієроλόγωι), кажучи: "Сонце за [своєю?] природою не ширше за людську ступню, бо не переступає за шириною власні [межі]. Інакше (або: Якщо ж ні) Ерінні, союзниці Діке ("Справедливості"), це виявлять, і [покарають його?] ... щоб не переступало ..."² жертвопринесення ... Діке ("Справедливості") ... у визначений місяць (?) ..."</p>
<p>Col. V</p>	
<p>]δ[.]υδει.[χρη[στη]ριαζομ[.]οι.ε[χρησ[τ]ηριαζον[ται]] . [.] ..... [..]ι αὐτοῖς πάριμεν [εἰς τὸ μά]ντειον ἐπερ[ω]τήσοντ[ες] 5 τῶμ μαντευσόμεν[ων ἐν]εκεν εἰ θέμι[ς προσ]δοκᾶν ἐν Ἄιδου δεινὰ. τί ἀ[πισ]τοῦσι; οὐ γινώ[σκο]ντες ἐνύπνια οὐδὲ τῶν ἄλλων πρ[α]γμάτων ἕκαστ[ον], διὰ ποίων ἄν παραδειγμάτων π[ι]στεύοιεν; ὑπό τ[ε γὰρ] ἀμαρ- τ[ί]ης καὶ [τ]ῆς ἄλλης ἡδον[ῆ]ς νενικημέν[οι, οὐ] μανθ[άνο]υσιν οὐδὲ] πιστεύουσι. ἀπ[ι]στίη δὲ κάμα[θίη ταυτόν· ἦν γάρ] 10 μὴ μανθάνωσι μ[η]δὲ γινώ[σ]κωσ[ιν, οὐκ ἔστιν ὅπως] πιστεύου[σιν] καὶ ορ[ ]ῆν ἀπιστί[ην]φαίνεται</p>	<p>"[Вєrn. ... жахи Аїда] ... запитай пророцтво³ ... вони запитують пророцтво ... для них ми йдемо у святилище пророкуванн, щоб для тих, хто його шукає, отримати віщування, чи личить це ... Чому вони не вірять у жахи Аїда? Не осягаючи [значення] сновидінь або будь-яких інших речей, на основі яких попереджень⁴ вони повірять? Переможені оманю⁵, а також насолодою (ἡδονή), вони нічому не вчаться та ні в що не вірять. Невір'я і нерозумність – [це одне й те саме, адже якщо вони не] розуміють і не вчаться, [то вони й] не повірять, навіть якщо побачать (на власні очі / сон) ... безвір'я ... здається ..."⁶</p>
<p>Col. VI</p>	
<p>ca. 8 litt. εὐ]χαὶ καὶ θουσ[ί]αι μ[ε]ιλ[ί]σσοуси τὰς ψυ- χάς[.] ἐπ[α]οιδῆ δὲ μάγων δύν[α]ται δαίμονας ἐμ[ποδῶν] γ[ι]νόμενος μεσιτάναι. δαίμονες ἐμ[ποδ]ίζουσι ὡς] ψ[υ]χαί τιμω]ροί. τῆν θουσ[ί]αν τοῦτου ἔνεκεν π[ο]ι- οὔσ[ι]ν[5 οἱ μά]γοι ὥσπερ εἰ ποινήν ἀποδιδόντες, τοῖ[ς] δὲ ἱεροῖ[ς] ἐπισπένδουσιν ὕδωρ καὶ γάλα, ἐξ ὧν περ καὶ τὰς χοὰς ποιοῦσι. ἀνάριθμα [κα]ὶ πολυόμφαλα τὰ πό- πανα θούουσιν, ὅτι καὶ αἱ ψυχαί [ἀ]νάριθμοί εἰσι. μύσται Εὐμένισι προθύουσι κ[α]τὰ τ[α]υτὰ μάγοις· Εὐμένι- δες γὰρ 10 ψυχαί εἰσιν, ὧν ἔνεκεν [ὁ θέλων] ἱερά θεοῖς θύειν ὁ' [ω]ρνίθιον πρότερον [ca. 11 litt.].ισποτε[2–3 litt.]</p>	<p>"...молитви і жертвопринесення душі, а [заклинання] магів здатне перетворювати божеств, коли вони є перешкодою. Вони (даймони) є на заваді (людям) [як мстиві душі]. Саме з цієї причини волхви роблять жертвопринесення, начебто вони платять (цим за) покарання, і на жертвоні приношення ллють воду та молоко, із яких вони також здійснюють вилив. Численні й багатогранні (πολύομφαλα) коржик⁷, які вони приносять у жертву, тому що й душі незліченні. Посвячені роблять попереднє жертвопринесення Евменідам так само, як це роблять маги, бо Евменіди є душі, через що [той, хто хоче] робити жертвопринесення богам спочатку повинен принести маленьку пташку ... [вниз], коли ... занадто ... Але душі [або: ... є душами] ... цей [?] ... Але всі ці [душі?], які ... але [чи: інші?] ... страх [?]..."</p>

¹ Див.: 22 B2 DK / HER. D2 LM

² Див.: 22 B94 DK / HER. D89 LM.

³ Грец. χρησιμωδός; етимологія: від кореня χράω "оголосити", яке так само має дві версії походження: 1) від праіндоевропейського *ǵʰer – "тужити"; спочатку, імовірно, був іменником середнього роду у множині, але завжди використовувався як словесний вираз через зв'язки ἐστί з ним; 2) від праіндоевропейського *ǵʰrēu – "вдарити, зловживати, терти", що також близьке до χραύω "чухати, дряпати". Також є версія, яка нам більше імпонує, що воно близьке до χρέω "хотіти, вимагати", що пов'язано з "потребувати" і "проголошувати", яке зближує з латиною (horior, hortor, adhortatio та exhortatio). Дієслово χρησιμωδέω у значенні "віщувати" можемо побачити у спадщині Геродота (Hdt.1.159), Платона (R.415c) і Ксенофонта. Водночас, іменник χρησιμός, який означає пророча відповідь, або просто пророцтво, можемо зустріти у Піндара (P.4.60), Есхіла (Pr.662), Фулідіда (Th.2.21), Евріпіда (Ion424), Плутарха (2.396c) а також оратора Лікура (92) і у софіста Ісократ (4.171). Цю лексему ми перекладаємо по тексту не як "оракул", задля уникнення латинізму в тексті, а саме як "проорокування / віщування".

⁴ Дослівно: "свідчень", "прикладів".

⁵ Дослівно: "гріхами".

⁶ Цей фрагмент досить цікавий із погляду філософії, оскільки він один із небагатьох (поряд з Col.X, XX) у цьому тексті, де розглядається епістемологічна проблематика, зокрема співвідношення віри і (пі)знання.

⁷ πόπῆλον – круглий коржик, який використовувався під час жертвоприношень (Ar.Th.285, Pl.R.455c, Arist.Fr.489, IG2.1651, Men.129.4, PCair.Zen.569.86 (iii B.C.), Orib.4.7.32, Porph.Abst.2.16; Thphr.Char.16.10).

<p>ται κάτ]ω [δ]τε και τὸ κ. [ ]ου ... [. .] . ι. εἰσί δὲ [ψυ]χαί ... [ ]τουτο.[ὄσαι δὲ [ ]ων ἀλλ[15 φοβου[</p>	
Col. VII	
<p>[3-4 litt.]οσε[[..ύ]μνον [ύγ]ιή και θεμ[ι]τὰ λέγο[ν]τα ἱερουργε[ι]το γάρ [τῆ]ι ποιήσει. [κ]αι εἰπεῖν οὐχ οἷόν τ[ε] τῆν τῶν ὀνο- μάτων [θέ]σιν καί[οι] ρηθέντα. ἔστι δὲ ξ[ένη] τις ἡ πόη- σις 5 [κ]αι ἀνθρώ[ποι]ς αἰν[ι]γμ[α]τώδης, [κ]ε[ι] [Ὀρφεύ]ς αὐτ[ὸ]ς [ἀό]ριστ' αἰν[ι]γμ[α]τα οὐκ ἤθελε λέγειν, [ἐν αἰν]ί- γμασ[ι]ν δὲ [μεγ]άλα. ἱερ[ολογ]εῖται μὲν οὖν και ἀ[πὸ το]ῦ πρώτου [ἀε]ι μέχρη οὗ [τελε]υταίου ῥήματος, ὡ[ς δηλοῖ] και ἐν τῷ [εὐκ]ρινήτω[ι] ἔπει· "θύρας" γάρ "ἐπίθεσ[θε] ὁ κελεύσας τοῖ[ς] 10 ["ὡ]σιν" αὐτ[ο]ῦς οὐτι νομο[θετεῖ]ν φη[σιν τοῖ]ς πολ- λοῖς τῆ]ν ἀκοήν [ἀ]ννεύον[τας] κατ[ᾶ]]σειτ[.].]ωι τ[.].εγ[.].[.].[ἐν δ]᾽ ἐ τῷ ἐχομ[έ]νωι πα[15]ἔτλη ἔργ' ο[ὐ]κ ἀτ[έ]λεστα</p>	<p>"...ἱμν, який говорить про розумні та законні речі. Бо [він здійснював священний обряд] за допомогою свого вірша. І неможливо викласти значення, яке накладається (<i>μεζοβο</i>) на слова, навіть якщо вони вимовляються; але вірш є чужим і для людей загадковим, навіть якщо сам Орфей мав намір за допомогою нього сказати не нерозгадані загадки, а великі речі у вигляді загадок. Справді, він виголошує священну промову (<i>ἱερολογεῖται</i>), і від першого слова [безперервно] до останнього, як він дає зрозуміти і в цьому добре підібраному вірші: бо Той, хто наказав їм "зачинити двері до ваших вух" (<i>θύρας ἐπιθέσθαι τοῖς ὠσίν</i>), говорить, що він [не законотворить] для багатьох .... [які чисті] на слух, згідно з ..., а в наступному вірші ... "наважився на вчинки, які не були [невиконаними]"..."</p>
Col. VIII	
<p>[ca. 10 litt.] ἐδήλω[σεν ἐν τῷ]δε τῷ ἔπ[ει-] ["ο]ῖ Διὸς ἐξεγένοντο [μεγασθεν]έος βασι- λῆος". ὅπως δ' ἄρχεται ἐν τῷ[δε δη]λοῖ "Ζεὺς μὲν ἐπεὶ δὴ πα[τρὸς] εὐ[ὸ] πάρα θε[σ]φάτων ἀρχὴν 5 [ἀ]λκὴν τ' ἐν χεῖρεσσι ἔ[λαβ]εν κ[α]ί δαίμον[α] κυδρόν". [τ]αῦτα τὰ ἔπη ὑπερβατὰ ἐό[ν]τα λανθά- ν[ει]. [ἔ]στιν δ' ὡδ' ἔχοντα· 'Ζεὺς μὲν ἐπεὶ τῆ[ν ἀ]λκὴν [πα]ρὰ πατρός εὐ[ὸ] ἔλαβεν και δαίμονα [κυδρ]όν.' [χρ]ῆ ὡδ' ἔχοντα οὐκ ἀκούειν τὸν Ζᾶ[να] ὡς κρα]τεῖ 10 [τοῦ πατρ]ὸς ἀλλὰ τὴν ἀλκὴν λαμβά[νει] παρ'αὐτο[ῦ]. [ἀ]λλως δ' ἔχοντα παρὰ θεσφάτα δ[ό]ξειεν ἂν λαβεῖν [τὴν ἀρχ]ὴν ἔοικεν γὰρ τούτωι μα[[κατ' ἀ]νάγκην νομίζοιτ' [ἂν [ca. 9 litt.] και μαθῶν το.[.].[</p>	<p>"...він чітко дав це зрозуміти в цьому вірші: "які народилися від Зевса, могутнього царя". І як світ керується, то він (<i>Ὀρφεύ</i>) дає зрозуміти в цьому вірші: "Зевс, коли від свого батька пророче правління і силу у власні руки прийняв і славу божественність". Люди не помічають, що ці слова переставлені; адже вони звучать так: "Зевс з одного боку, коли він отримав від свого батька силу і славу божественність". Якщо це так, то треба розуміти (<i>ἀκούειν</i>) не те, що Зевс [перемагає свого] батька, а те, що він отримує силу [від нього]; якщо ж було б інакше, то [він, здавалося б, отримав би владу / силу] всупереч пророцтвам. Бо здається, що для нього ... і можна було б подумати, що необхідно ... і знаючи ..."</p>
Col.IX	
<p>εἶναι τῆ[ν ἀρ]χὴν οὖν τοῦ ἰσχυρ[ο]τάτου ἐπόη[σεν] εἶναι ὡς[περ]εἰ παῖδα πατρός. οἱ δὲ οὐ γινώσκον- [τες] τὰ λεγ[όμε]να δοκοῦσι τὸν Ζᾶνα παρὰ τοῦ αὐτο[ῦ] πατρός [τῆ]ν ἀλκὴν τε κα[ί] τὸν δαίμονα λαμβά[ν]- νειν.] 5 γινώσκ[ων] οὖν τὸ πῦρ ἀναμειγμένον τοῖς ἄλλοις ὅτι παράσσοι και κ[ω]λύοι τὰ ὄντα συν- ἰστασθαι διὰ τὴν θάλψιν ἐξαλλάσ[σει] ὅσον τε ἱκανόν ἐστιν ἐξαλλάχθην μὴ κωλύ[ειν τὰ] ὄντα συμπαγῆναι. ὅσα δ' ἀ[ν] ἀφθῆι ἐπικρα[τεῖται], ἐπικ[ρα]τηθὲν δὲ μίγεται 10 τοῖς ἄλ[λο]ις. ὅτι δ' "ἐν χεῖρ[εσσιν] ἔλαβ[εν]" ἠνι- ζετο ὥσπερ τ[ῆ] ἄλλα τὰ π[ρ]ὶν μὲν ἄδ[η]λα φαι[νόμε]να, ἄλλ[α] [β]εβαιότατα νοηθ[έ]ντα. αἰνιζόμενος ο[ὖ]ν ἰσχυρῶς ἔφη τὸν Ζᾶνα τῆ[ν ἀ]λκὴν λαβεῖν και τὸν δαίμονα [ὡ]σπερ εἰ [ο]ῦ ἰσχυροῦ</p>	<p>"...бути. Тому він постановив щоб влада/сила належала тому, хто найсильніший, так само, як син (<i>належить</i>) своєму батькові. Проте ті, хто не розуміє сказаного, думають, що Зевс отримав від свого батька силу й божественність. Тому, знаючи, що вогонь (тарάσσοι), якщо він змішаний з іншими речами, порушує речі, які існують, і перешкоджає їхньому становленню через своє нагрівання, він (<i>Ζεὺς = повітря</i>) віддаляє його на таку відстань, щоб, будучи віддаленим на відстані, не заважав речам, які існують, тверднути (<i>συμπαγῆναι</i>). Адже все, що спалахнуло, охоплене¹ (вогнем), а будучи охопленим, змішується з іншими речами. Що ж до виразу "отримав у руки" ("<i>ἐν χεῖρ[εσσιν] ἔλαβ[εν]</i>"), то він висловив це загадково, як і інші (вирази), які спочатку здаються [незрозумілими, але] здаються цілком певними, коли над ними поміркувати. Отже, [висловлюючись загадково], він сказав, що Зевс силою [отримав владу / силу і] божественність так само, як ...силою..."</p>

¹ Букв. "керується" (ἐπικρατεῖται).

Col.X	
<p>καὶ λέγειν [οὐδὲ γὰρ λέ[γ]ειν οἶόν τε μὴ φωνοῦν[α·] ἐνόμιζε δὲ τὸ αὐτὸν εἶναι τὸ "λέγειν" τε καὶ "φωνεῖν". "λέγειν" δὲ καὶ "διδάσκειν" τὸ αὐτὸ δύναιται· οὐ γὰρ οἶόν τε δι[δ]άσκειν ἄνευ τοῦ λέγειν ὅσα διὰ λόγων 5 διδάσκεται[·] νομίζεται δὲ τὸ διδάσκειν ἐν τῷ λέγειν εἶν[αι·] οὐ τοίνυν τὸ μὲν διδάσκειν ἐκ τοῦ λέγειν ἐχ[ωρ]ίσθη τὸ δὲ λέγειν ἐκ τοῦ φωνεῖν, τὸ δ' αὐτὸ [δύνα]ται 'φωνεῖν' καὶ 'λέγειν' καὶ 'διδάσκειν[·].' οὕτως [οὐδὲν κωλ]ύει "πανομφεύουσαν" καὶ 'πάν[τα] 10 διδά[σκουσαν' τὸ αὐ]τὸ εἶναι. "τροφ[ὸν" δὲ λέγων αὐ]τὴν αἰν[ί]ζειται ὅτι [ἄ]σσα ὁ ἥλι[ος θερμαίνει καὶ δι]αλύει ταῦτα ἢ νύξ ψύ[χουσα] συ[νίστησι . . . . .] ἄσσα ὁ ἥλιος ἐθέρ[μαινε]]τα</p>	<p>"...і сказати. Бо сказати, не вимовляючи (φωνοῦν[α], теж неможливо; і він вважав, що "сказати" і "вимовити" – це одне й те саме; але "сказати" і "навчити" мають одне й те саме значення, бо неможливо навчити, не вимовляючи того, чого навчають за допомогою слів, а навчання, як вважається, полягає в тому, щоб вимовляти. Тому навчання не відокремлене від промовляння, як і промовляння від вимовляння, але "вимовляти", "говорити" й "навчати" мають одне і те саме значення. Тож ніщо не перешкоджає тому, що "все, що висловлює" (πανομφεύουσαν), бути водночас і "все, що навчає". Називаючи її (Ніч) "годувальницею" (τροφός), він (Орфей) натякає, що все те, що сонце роз'єднує нагріваючи, ніч з'єднує охолоджуючи .... усе те, що сонце зігриває ..."</p>
Col.XI	
<p>[τ]ῆς Νυκτός. "ἐξ ἀ[δύ]τοι]ο" δ' αὐτὴν [λέγει] "χρήσαι" γνώμην ποιού[με]νος ἄδυτον εἶναι τὸ βάθος τῆς νυκτός· οὐ γ[ὰρ] δύνη ὡσπερ τὸ φῶς, ἀλλὰ νιν ἐν τῷ αὐτῷ μέ[νο]ν αὐγὴ κατα[λ]αμβάνει. 5 'χρήσαι' δὲ καὶ 'ἀρκέσαι' ταῦτὸ [δύ]ναιται. σκέψασθαι δὲ χρῆ ἐφ' ὧι κείτ[α]ι τῷ 'ἀρκέσαι' καὶ τὸ 'χρήσαι.' χρᾶν τόνδε τὸν θεὸν νομίζοντ[ες ἐρ]χονται πεισομένοι ἄσσα ποῶσι. τάδ' [ἐπὶ τούτ]ω λέγει· 10 ["Νύξ] ἔχρησεν ἅπαντα τὰ οἱ θέ[μις ἦν ἀνύ]σασθαι". [...·]θεὶς ἐδήλωσεν ὅτι ο.[ ]ε [.....]· παρὰ τὰ ἐόντα .[[.....]αι οἶόν τ[ε [.....] . . σθαι συ.[</p>	<p>"...Ночі. [Він (Орфей) каже], що "вона проголошує пророцтво з "найпотаємнішої святині", водночас він вважає, що найпотаємніша святиня – це глибина ночі; бо вона [тобто ніч] не заходить (ἄδυτον), як світло, але денне світло захоплює її, поки вона залишається на тому ж місці. І "проголошувати пророкування" і "запобігати шкоді" мають однакове значення; і ми повинні розглянути, до чого належать (висловлювання) "запобігати шкоді" і "проголошувати пророкування". Саме з вірою в те, що цей бог проголошує віщування, вони приходять, щоб дізнатися, що їм варто робити. Ось що він говорить [після цього вірша: "Ніч] проголосила пророцтво про все, що було ... він дав зрозуміти, що ... поряд з речами, які існують ... як ..."</p>
Col.XII	
<p>καὶ ἀφα[ιρεῖ]ν· τὸ δ' ἐχόμε[νον ἐ]πος ᾧδ' ἔχει· "ὡς ἂν ἐ[χο]ί κά]τα καλὸν ἔδος νιφέντος Ὀλύμπου". "Ὀλυμπ[ος] καὶ "χ]ρόνος" τὸ αὐτόν. οἱ δὲ δοκοῦντες "Ὀλυμπ[ον] καὶ "οὐρανὸν" [τ]αὐτὸ εἶναι ἐξαρμαρ- 5 τάν[ουσι][ν, οὐ γ]ινώσκοντες ὅτι οὐρανὸν οὐχ οἶόν τε μακ[ρό]τερον ἢ εὐρύτε[ρο]ν εἶναι, χρόνον δὲ "μακρὸν" εἴ τις [όνομ]άζοι[ι] οὐκ ἂν [ἐξ]αρμαρτάνοι. ὁ δὲ ὅπου μὲν "οὐρανὸν" θέ[λοι λέγειν, τὴν] προσθήκην "εὐρύν" ἐποιεῖτο, ὅπου [δ' "Ὀλυμπον", το]ύναντίον "εὐρύν" μὲν 10 οὐδέποτε, "μα[κρὸν]" δέ. "νιφόν]ετα" δὲ φήσας εἶναι τῆι [δ]υνάμει ε[ί]καζε τὸν χρόνον ὄρει νιφετώδει. [τὸ δὲ] νιφετῶ[δες ψυχρὸν τε καὶ λευκὸν ἐ]στι. [...·] λαμπ[ρ] πολὺν δ' ἀ[έρ]α]ια καὶ τα.[ ]...τοδε[</p>	<p>"...і забрати]. Наступний вірш звучить так: "Щоб він міг керувати на прекрасному троні засніженого Олімпу". "Олімп" і "час" – це одне й те саме. Ті, хто вважає, що "Олімп" і "небо" – це одне й те саме, глибоко помиляються, бо не розуміють, що небо не може бути довгим, а не широким, тоді якби хтось назвав час "довгим", він би зовсім не помилився. Коли він хотів [сказати] "небо", він додавав епітет (προσθήκη) "широке", а коли [хотів сказати] "Олімп", навпаки, він ніколи [не додавав] "широкий", а тільки "довгий". А кажучи, що він "засніжений", [він порівнював час [CPF] / гору [Bern.]] за своєю властивістю зі сніговою [горою]. [Цю таке] "сніговий" – [це холодний і] "білий"....; блискуче...і...це повітря...і...це..."</p>

Col.XIII	
<p>"Ζεὺς μὲν ἔπει δὴ πατὴρ ἑοῦ πάρα [θ]έσφατ' ἀκούσα[ς:] οὔτε γὰρ τότε ἦκουσεν, ἀλλὰ δεδήλωται ὅπως ἦκουσεν, οὔτε ἡ νύξ κελεύει. ἀλλὰ δηλοῖ ὡδε λέγων· "αἰδοῖον κατέπινεν, ὃς αἰθέρα ἔκθορε πρῶτος". 5 ὅτι μὲν πᾶσαν τὴν πόησιν περὶ τῶν πραγμάτων αἰνίζεται κ[α]θ' ἔπος ἕκαστον ἀνάγκη λέγειν. ἐν τοῖς α[ἰ]δοῖοις ὁρῶν τὴν γένεσιν τοῦ ἀνθρώπου[ς] νομίζον[τας εἶ]ναι τούτῳ ἐχρήσατο, ἄνευ δὲ τῶν αἰδοίων [οὔ γίν]εσθαι, αἰδοίωι εἰκάσας τὸν ἥλιο[ν·] 10 ἄνευ [γὰρ τοῦ ἡ]λίου τὰ ὄντα τοιαῦτα οὐχ οἶόν [τε] γίν[εσθαι .....]ένων τῶν ἐόντων [ἤρε]μειν ..... διὰ τὸν ἥλιο[ν] πάντα ὁμ[οίως] οὐδ' ἐοῦσιν[ν] ου.[ ] περιέχειν [. . . . .[</p>	<p>"Κοι Ζεβς, почувши [такі] пророцтва, від свого батька". Бо він не лише тоді цього не чув – адже вже було роз'яснено, у якому сенсі він чув – але й Ніч (<i>Їому</i> [цього]) не наказувала. Однак він так роз'яснює це: "Він проковтнув "статевий орган" (<i>αἰδοῖον</i>)¹, який першим вивергнув (<i>ἔκθορε</i>) в ефір". Оскільки протягом усієї поеми він говорить про справи загадками, то доведеться розбирати її (<i>ποступο</i>) слово за словом. Бачачи, що люди вважають народження залежним від дітородного члена, і що без участі причинного місця жодне народження неможливе, він уподібнив сонце дітородному органу. Адже без сонця частинки не могли б стати тим, чим вони є ... суцї (<i>έόντα</i>) ... прийти в стан спокою ... завдяки сонцю все однаково ... не для суцїх (<i>έόντα</i>) ... охопити ..."</p>
Col.XIV	
<p>[έ]κθόρηι τὸ λαμπρότατόν τε [καὶ θε]ρμό[τ]ατον χωρισθὲν ἀφ' ἑωυτοῦ. τοῦτον οὖν τὸν Κρόνον γενέσθαι φησὶν ἐκ τοῦ Ἡλίου τῆι Γῆι, ὅτι αἰτίαν ἔσχε διὰ τὸν ἥλιον κρούεσθαι πρὸς ἄλληλα. 5 διὰ τοῦτο λέγει "ὃς μέγ' ἔρεξεν". τὸ δ' ἐπὶ τοῦτῳ, "Οὐρανὸς Εὐφρονίδης, ὃς πρῶτιστος βασιλεύσεν" κρούοντα τὸν Νοῦν πρὸς ἄλληλα] "Κρόνον" ὀνομάσας "μέγα ῥέξαι" φησὶ τὸν Οὐρανόν ἀφ[α]ιρεθῆναι γὰρ τὴν βασιλείαν αὐτόν. 'Κρόνον' δὲ ὠνόμασεν ἀπὸ τοῦ 10 ἔ[ρ]γου αὐτόν καὶ ἄλλα κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον. [τῶν ἐ]όντων γὰρ ἀπάντ[ω]ν [οὔ]πω κρουόμε[ν]ων [ὁ Νοῦ]ς ὡς ὀρ[ί]ζωιν φύσιν [τὴν ἐπ]ωνυμίαν ἔσχε[ν] [Ὁ]υρανός[ς]. 'ἀφαιρ[εῖ]σθαι' δ' αὐ[τό]ν φησὶ "τὴν βασιλείαν" [κρουο]μένων τ[ῶ]ν ἐ[ό]ντ[ω]ν].ντα</p>	<p>"так що він (<i>вогонь</i>) вивергнув з найсвітлішого і найтеплішого ефіру, відокремившись від себе. Він каже, що цей Кронос (<i>Κρόνον</i>) породила Гея (<i>земля</i>) від Геліоса (<i>сонця</i>), бо завдяки йому [частинки] почали зіштовхуватися (κρούεσθαι) одне з одним через сонце. Тому він і каже: "Той, хто здійснив велике"². І після цього: "Уран Євфронід (<i>"Син Ночі"</i>), який правив першим"³. Назвавши "Кроносом" Розум, що змушує речі битися одна об одну, він (<i>Ορφεύ</i>) говорить, що Кронос вчинив велику справу з Ураном, оскільки був позбавлений свого царювання. І назвав він його "Кроносом" від вчинку його, і всі інші [речі] за тим самим підходом. Бо коли всі речі, що існували, [ще не нападали одна на одну, Розум,] оскільки він розмежовує (<i>ορίζειν</i>) природу, [отримав ім'я "Уран"]⁴. І, (за його словами), він позбувся свого царства, коли [частинки] почали співударятися ..."</p>
Col.XV	
<p>κρούε[ι]ν αὐτὰ πρὸς ἄλληλα κά[ν] ποιήσῃ τὸν ἥλιον χωρισθέντα διαστήναι διχ' ἀλλήλων τὰ ἐόντα· χωρ[ί]ζομένου γὰρ τοῦ ἡλίου καὶ ἀπολαμβανομένου ἐν μέσῳ πῆξας ἴσχει καὶ τᾶνωθε τοῦ ἡλίου 5 καὶ τὰ κάτωθεν. ἐχόμενον δὲ ἔπος, "ἐκ τοῦ δὴ Κρόνος αὐτίς, ἔπειτα δὲ μητίετα Ζεὺς" λέγει ὅτι ἐκ τοῦδε [ἀ]ρχῆι ἔστιν, ἐξ ὅσου βασιλεύει. ἡ δὲ ἀρχῆ· διηγείται, ὅ[τι τὰ] ἐόντα κρούων πρὸς</p>	<p>"...вдаряти одне об одне, навіть якщо він (<i>Ορφεύ</i>) змусив [сонце], будучи розділене, утримувати речі, що існують на відстані одна від одної; бо коли сонце поділено й укладено у середині, він (<i>Розум</i>) скріплює і утримує як те, що вище сонця, так і те, що нижче за нього. І наступний вірш: "Від нього своєю чергою походить Кронос, а після розсудливий Зевс"⁴: [<i>Ορφεύ</i>] каже, що начало датується тим часом, що він (<i>Зевс</i>) є царем. Цей же початок (<i>ἀρχή</i>) мається на увазі, коли говориться (<i>διηγείται</i>)⁵, що за допомогою співудару суцїх речей одна з одною він (<i>Розум</i>) розділив їх і привів до теперішнього стану, [створивши] не з різних речей різні, а різні речі з одного й того ж. Адже і слова "потім мудрий Зевс"</p>

¹ У такому значенні ця лексема зустрічається в епічному корпусі (Il.13.568, Hes.Op.733), філософії (Heraclit.15, Pl.Ti.91b, Arist., HA 493a25), поезії (Tyrт.10.25), медицині (Hr.Aeр.9) та історіографії (Hdt.2.30,48).

² Див.: COSM. T12a.1 LM.

³ Див.: COSM. T12a.2 LM.

⁴ Див.: COSM. T12a.3 LM.

⁵ Дослівно: "пояснено".

<p>ἄλληλα διαστήσας τ' ἐ[π]όει τῆ]ν νῦν μετάσταςιν οὐκ ἐξ ἐτέρ[ων] 10 ἕτερ' ἄλλ' ἔτε[ρα ἐκ τῶν αὐτῶν.] τὸ δ' "ἔπειτα [δὲ μητίετα Ζε]ύς"- ὅτι μὲν οὐχ ἕτερ[ος] ἀλλὰ ὁ αὐ[τὸς δῆλον σημαί]νει δὲ [τ]όδε· "μητίν κα.[ca. 13 litt.]ων βασιληίδα τιμ[ήν]." εс.[.]αι ἴνας ἀπ.[15 ει[</p>	<p>просянкують, що не інший хто, але той самий. Далі йде таке: "Метіда¹ ... царської почесі" ... міцно утримує (всіх?)..."</p>
<p>Col.XVI</p>	
<p>[αἰδοῖ]ον τὸν ἥλιον ἔφ[η]σεν εἶναι δε[δῆλ]- ωται·ὅτι δὲ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων τὰ νῦν ὄντα γίνεται λέγει· "πρωτογόνου βασιλέως αἰδοίου·τῶι δ' ἄρα πάντες ἀθάνατοι προσέφυν μάκαρες θεοὶ ἠδὲ θείαινα 5 καὶ ποταμοὶ καὶ κρήνα ἐπήρατοι ἄλλα τε πάντα, ἄσσα τὸτ' ἦν γεγαώτ', αὐτὸς δ' ἄρα μοῦ- νος ἔγεντο". [ἐ]ν τούτοις σημαίνει ὅτι τὰ ὄντα ὑπῆ[ρ]χεν αἰί, τὰ δὲ νῦν ἑόντα ἐκ τῶν ὑπαρχόντων γίν[ε]ται. τὸ δὲ "[αὐ]τὸς δὲ ἄρα μοῦνος ἔγεντο" τοῦτο δὲ [λ]έγων δηλοῖ 10 [αἰ] τὸν Νοῦν πάντων ἄξιον εἶναι μόν[ο]ν ἑόντα, [ὡ]σπερ[ε]ι μὴδὲν τᾶλλα εἶη· οὐ γὰρ [οἴ]όν τε δι' α]ὐτὰ εἶναι [τὰ νῦν] ἑόντα ἀν[ε]στῆ του Νοῦ. [καὶ ἐν τῶι ἐχ]ομένωι [ἔ]πει τούτ]ου ἄξιον πάντων [τὸν Νοῦν ἔφ]- σεν εἶ[ναι]· ["νῦν δ' ἐστῆ]ν βασιλεὺς πάντ[ων καὶ τ' ἔ]σσειτ' ἔπ]ειτα." 15 [δῆ]λον ὅτι] Νοῦς καὶ π[άντων βασιλεὺς ἐστ]ι τα]υτόν.</p>	<p>"Те, що сонце (Орфей) називає причинним місцем, було вже пояснено (раніше). Про те ж, що речі, які зараз існують, походять від речей, які існують він говорить так: "від статевого члена первіснонародженого царя, на якому всі безсмертні вирости, блаженні боги і богині, річки і чудові джерела, і все інше, що тоді народилося; він же залишився на самоті"². У цих віршах він вказує на те, що суцці вічно (уському) підпорядковувалися, а ті, що нині існують, виникли з того, що їм підлягає. Що ж стосується слів "він же залишився на самоті", то цим він хоче сказати, що Розум, будучи єдиним, за своєю гідністю (ἄξιον) вартий решті всього іншого, (як ніби сама) вся ця решта – ніщо. Бо нині суцці (ἑόντα) не можуть існувати самі по собі без Розуму. І в наступному за цим [рядку він говорить, що Розум] дорівнює за гідністю всьому іншому: "[Нині] він цар всього і [буде ним] завжди". [Зрозуміло, що] "Розум" і "цар усього" тотожні (поняття)..."</p>
<p>Col.XVII</p>	
<p>π[ρ]ότερον ἦν πρ[ι]ν ὄ]νομασθῆναι, ἔπ[ε]ιτα ὠνομάσθη· ἦν γὰρ καὶ πρόσθεν "[ἐ]ὼν" ἢ τὰ νῦν ἑόντα συσταθῆναι ἄηρ καὶ ἔσται αἰεί· οὐ γὰρ ἐγένετο, ἀλλὰ ἦν· δι' ὅ τι δὲ "ἄηρ" ἐκλήθη δεδήλωται ἐν τοῖς προτέροις. γενέσθαι δὲ 5 ἐνομίσθη ἔπειτ' ὠνομάσθη "Ζεὺς", ὡσπερ εἰ πρότερον μὴ ἑών. καὶ "ὑστατον" ἔφρησεν ἔσεσθαι τοῦτον, ἔπειτ' ὠνομάσθη "Ζεὺς" καὶ τοῦτο αὐτῶι διατελεῖ ὄνομα ὄν, μέχρι εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος τὰ νῦν ἑόντα συν- εστάθη ἐν ὡπερ πρόσθεν ἑόντα ἠιωρεῖτο. τὰ δ' ἑόντα δ[η]λοῖ 10 γενέσθαι τοιαύτ[α] διὰ τοῦτον καὶ γενόμενα π[ά]λιν ἐν τούτῳ [ca. 5 litt. .ση]μαίνει δ' ἐν τοῖς ἔπ[ε]σι το[ῖ]σδε· "Ζεὺς κεφα[λ]ή, Ζεὺς μέσ]σα, Διὸς δ' ἐκ [π]άντα τέτ[υ]κται". κεφαλῆν [ο]ντ' αἰν[ί]σεται .]</p>	<p>"Воно (повітря) існувало до того, як отримало найменшання. Потім воно отримало ім'я. Адже повітря було до того, як нині частинки були складені разом, і існуватиме вічно. Воно не виникло, але було. Чому він (Зевс) названий повітрям, було пояснено раніше. А на тій підставі, що він отримав ім'я Зевс, [деякі] думають, що він нібито виник і нібито не існував раніше. Він (Орфей) каже також, що йому (повітря) бути "останнім", тому що його названо Зевсом³, і що він продовжить (називатися) цим ім'ям доти, доки нині існуючі (речі) не будуть приведені в той самий – рухомий ("плавучий") стан, у якому вони перебували від самого початку. Зрозуміло, що частинки стали такими завдяки йому і, виникнувши, знову [CPF]/всі [Вег.] перебувають у ньому ... він зазначає в таких словах: "Зевс – глава, Зевс – середина, із Зевса все зроблено (τέτ[υ]κται)"⁴. [Кажучи] "глава", він висловив у загадковому вигляді [те, що для справжніх речей повітря є] "главою" ... [його] початок (або: правління) стало складом ... бути з'єднаним разом ..."</p>

¹ Метіда (літ. "мудрість", "майстерність" або "ремесло"), у давньогрецькій релігії та міфології, була однією з Океанід [Hes.Theog.357]. Вона відома тим, що була першою дружиною й порадицею Зевса, царя богів. Вона допомогла йому звільнити своїх братів і сестер зі шлунка їхнього батька Кроноса. Сам Зевс у гомерівських поемах титулований Метіета (давньогрец.: Μητίετα, дослівно "мудрий порадник"). Розповідь Гесіода дотримується Акусілай і орфічна традиція, яка поставила Метіду поруч з Еросом як первісні космогенні сили. Платон робить Пороса, або "творчу винахідливість", сином Метіди (Symр.203b).

² Див.: COSM. T12b LM.

³ Див.: COSM. T12c.1 LM.

⁴ Див.: COSM. T12c.2 LM.

<p>κεφαλη[ ] ἀρχὴ γίνεται συ[στα]- σεως] 15 δ[συστ]αθηῖναι ν[ ]</p>	
Col.XVIII	
<p>καὶ τὰ κάτω [φερό]μενα. ἴτην δὲ "Μοῖραν" φάμε- νος [δηλοῖ] τήνδ[ε γῆν] καὶ τᾶλλα πάν[τ]α εἶναι ἐν τῷ ἀέρι [πνε]ῦμα ἐόν. τοῦτ' οὖν τὸ πνεῦμα Ὁρφεὺς ὠνόμασεν "Μοῖραν", οἱ δ' ἄλλοι ἄνθρωποι κατὰ φάτιν "Μοῖραν ἐπικλῶσαι" φασί[ν] "σφίσι"ν καὶ "ἔσεσθαι ταῦθ' ἄσσα Μοῖρα 5 ἐπέκλωσεν", λέγοντες μὲν ὀρθῶς, οὐκ εἰδότες δὲ οὔτε τὴν 'Μοῖραν' ὅ τι ἐστὶν οὔτε τὸ 'ἐπικλῶσαι.' Ὁρφεὺς γὰρ ῥ' τὴν φρόνησιν 'Μοῖραν' ἐκάλεσεν· ἐφαίνετο γὰρ αὐτῷ τοῦτο προσφερέστατον εἶ[ναι] ἐξ ὧν ἅπαντες ἄνθρωποι ὠνόμασαν· πρὶν μὲν γὰρ κληθῆναι 'Ζῆνα,' ἦν Μοῖρα 10 φρόνησις τοῦ θεοῦ αἰετὸ καὶ [δ]ιά παντός· ἐπεὶ δ' ἐκλήθη "Ζεὺς", γενέσθαι αὐτὸν ἐ[νομι]σθη, ὄντα μὲν καὶ πρόσθεν [ὀ]νομαζόμε[νον] δ' οἴ[ε]το διὰ τοῦτο λέγει "Ζεὺς πρῶτος [γέν]ετο"- πρ[ώ]τον γὰρ ἦν Μοῖρα φρόνησις, ἔπει- τα δ' ἱερεῦθη [Ζεὺ]ς ὧν. οἱ δ' ἄνθρωποι οὐ γινώσκοντες τὰ λε- γόμενα 15 [ὡ]ς π[ρ]ωτόγονο[ν] ὄντα [θεὸν νομίζουσι] τὸν Ζῆνα [ ]...[ ]...[ ]...[ ]...[ ]</p>	<p>"що рухаються (с.р.) вниз. І кажучи ["Мойра"¹, він пояснює], що це [земля] і що все інше перебуває в повітрі, будучи ди- ханням (πνεῦμα). Це дихання Орфей і називає Мойрою. У повсякденному житті всі інші люди, розмірковуючи про те, що "Мойра спряла (ἐπικλῶσαι)² для них" і (кажучи) "що Мойра спряла, те й буде", висловлюються правильно, хоча й не розуміють, що є Мойра і що таке "прясти" (τὸ ἐπικλῶσαι). Орфей розуміння (φρόνησιν) називав Мойрою; до того ж це ім'я йому здавалося найбільш придатним з усіх тих імен, які їй давали люди. Адже ще до того, як Зевс отримав своє ім'я, Мойра вже існувала, будучи розумінням бога, завжди і в усьому (καὶ [δ]ιά παντός). Коли ж Зевс отримав (всім відоме це) ім'я, люди вирішили, що він був народжений, хоча він завжди існував і раніше, не будучи ще поименований. [Тому Орфей і] каже: "Зевс першим народився". Першою була [Мойра-розум], потім священний Зевс. Однак люди, [не ро- зуміючи] сенсу сказаного, [прийшли до переконання], що Зевс – це первісток [з богів]..."</p>
Col.XIX	
<p>ἐκ [τοῦ δ]ὲ [τ]ὰ ἐόντα, ἐν [ἐκ]αστον κέκ[λη]- ται ἀπὸ τοῦ ἐπικρατοῦντος, Ζεὺς[ς] πάντα κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐκλήθη-πάντων γὰρ ὁ ἀὴρ ἐπικρατεῖ τοσοῦτον ὅσον βούλεται. "Μοῖραν" δ' "ἐπι- κλῶσαι" 5 λέγοντες τοῦ Διὸς τὴν φρόνησιν ἐπικυρῶ- σαι λέγουσιν τὰ ἐόντα καὶ τὰ γινόμενα καὶ τὰ μέλλοντα, ὅπως χρῆ γενέσθαι τε καὶ εἶναι κα[ί] παύ- σασθαι. βασιλεῖ δὲ αὐτὸν εἰκάζει (τοῦτο γὰρ οἱ προσφέρειν ἐφα[ί]νετο ἐκ τῶν λεγομένων ὀνομάτων) λέ- γων ὡδε· 10 "Ζεὺς βασιλεὺς, Ζεὺς δ' ἀρχὸς ἀπάντων ἀργικέραυτος". [βασιλέ]α ἔφη εἶναι ὅτι πολλῶ[ν] τῶν ἀρ]- χῶν μία [πασῶν κ]ρατεῖ καὶ πάντα τελεῖ [ἄπερ θνη] τῶν οὐδενί [ἄλλω] ἔξεσ[π]ιν τε[λ]έσαι· ..[ ]ν.[ ]ε[υ].[ ] [ ] ἀρχὸν δὲ [ἀπάντων] ἔφη εἶναι αὐτόν 15 [ὅ]τι πάντα ἀρ]χεται δια[ ]δε</p>	<p>"коли частинки (ἐόντα) отримали свої власні імена залежно від того, що нею керує; Зевсом усе було названо за тим са- мим підходом. Адже повітря всім править, як забажає. І коли кажуть: "Мойра спряла", то мають на увазі, що мудрість Зе- вса вирішує (ἐπικυρῶσαι), як речі, які є, які стануть і які бу- дуть, мають виникнути, існувати та припинитися. І він називає його царем – адже це ім'я найбільше з використо- ваних імен підходить йому – кажучи так: "Зевс – цар, Зевс – володар над усіма яскраво блискавичний (ἀργικέραυτος)"³. Він є царем, за його словами, тому, що, хоча начал (влад) безліч, але лише один усім править і здійснює все те, що ждоному смертному не дозволено здійснити ... Він прави- тель усього, як сказано, тому, що все інше починається/ке- рується (ἀρχεται) через ..."</p>
Col.XX	
<p>ἀνθρώπων[ν ἐν] πόλεσιν ἐπιτελέσαντες [τὰ ί]ερά εἶδον,</p>	<p>"[Стосовно тих людей, які вірять у те, що вони всього навчи- лися], лише спостерігаючи за таїнствами, здійснюючи їх [з]</p>

¹ Див.: COSM. T12c.3 LM.

² У цьому контексті слушно зауважує Я. Маєрстоун: "У Col. XVIII, автор тексту продовжує ту саму лінію думок, коли прирівнює Мойру до мудрості Зевса (φρόνησις). У цьому контексті мислитель каже, що "до того, як її назвали "Зевсом", Мойра була мудрістю Бога назавжди і завжди" (πρὶν μὲν γὰρ κληθῆναι 'Ζῆνα,' ἦν Μοῖρα φρόνησις τοῦ θεοῦ αἰετὸ καὶ [δ]ιά παντός Col. XVIII 9–10). Отже, підставою для отождолення Зевса та Мойри є безперервне існування бога, який отримав назву aposteriori. Проте той факт, що Нус передувє своїм назвам, нелегко зрозуміти звичайним людям, які думають, що тому, що він отримав ім'я "Зевс", він народився; Навпаки, Нус був завжди, ще до того, як його назвали (ἐπεὶ δ' ἐκλήθη 'Ζεὺς', γενέσθαι αὐτὸν ἐ[νομι]σθη, ὄντα μὲν καὶ πρόσθεν [ὀ]νομαζόμε[νον] δ' οἴ[ε]το Col. XVIII 10–12)" (Myerston, 2013, p. 93).

³ Див.: COSM. T12c.4 LM. Такий епітет Зевса ми зустрічаємо в Гомера (Il.19.121), орфічних гімнах (Orph.Fr.21a, 168), Піндара (Pi.O.8.3) і стоїка Клеанфа (Cleant. Stoic1.122).

<p>ἐλασσόν σφας θαυμάζω μὴ γινώσκειν· οὐ γὰρ οἶδόν τε ἀκοῦσαι ὁμοῦ καὶ μαθεῖν τὰ λεγόμενα· ὅσοι δὲ παρὰ τοῦ τέχνην ποιουμένου τὰ ἱερά, οὗτοι ἄξιοι θαυμάζεσθαι 5 καὶ οἴκτε[ι]ρεσθαι· θαυμάζεσθαι μὲν ὅτι δοκοῦντες πρότερον ἢ ἐπιτελέσαι εἰδήσειν ἀπέρχονται ἐπιτελέσαντες πρὶν εἶδέναι οὐδ' ἐπανερόμενοι ὥσπερ ὡς εἰδότες τι ὧν εἶδον ἢ ἤκουσαν ἢ ἔμαθον· [οἰ]κτε<ι>ρεσθαι δὲ ὅτι οὐκ ἄρκεῖ σφιν τὴν δαπάνην προαηλωσθαι, ἀλλὰ 10 καὶ τῆς γνώμης στερόμενοι πρὸς ἀπέρχονται, πρὶν μὲν τὰ [ἱ]ερά ἐπιτελέσαι ἐλπίζον[τε]ς εἰδήσειν, ἐπι[τελέσ]αν[τε]ς δὲ στερηθέντες κα[ὶ] τῆς ἐλπ[ίδος] ἀπέρχονται. τῶ[σα. 10 litt.].υοντ[...]. λόγος ..[...].ται.[...].να .[.].ι τῆι ἑαυτοῦ ο..[μ]ητρι μὲν 15]δ'ἀδελφη[ ]ωσειδε].:</p>	<p>іншими людьми] в містах, то я анітрохи не здивуюся, дізнавшись, що вони [нічого] не зрозуміли. Адже неможливо лише слухаючи водночас і вивчити сказане. Тому всі ті, (<i>хто сподівається навчитися в людей, які перетворили</i>) відправлення ритуалів на своє ремесло (<i>τέχνη</i>), заслуговують здивування і жалю (<i>θαυμάζεσθαι καὶ οἴκτε[ι]ρεσθαι</i>): здивування тому, що, хоча вони і вірять у те, що пізнають, перед тим, як здійснити таїнства, вони йдуть після їхнього звершення ще до того, як отримали знання, навіть не ставлячи запитань, як якщо б вони зрозуміли щось із того, що побачили, почули або вивчили, а жалю не лише тому, що вони заздалегідь витратили свої гроші, і, але вони ще й ідуть, втративши свій намір, бо, сподіваючись перед здійсненням священних обрядів, що вони знатимуть, вони йдуть після їхнього звершення, втративши цю надію" ... промова ... своєї власній матері ... сестрі (?)""</p>
Col.XXI	
<p>οὔτε τὸ ψυχ[ρὸν] τῷ ψυχρῷ. "θορηνη" δὲ λέγ[ων] δηλοῖ ὅτι ἐν τῷ ἀέρι κατὰ μικρὰ μεμερισμένα ἐκινεῖτο καὶ ἐθόρνυτο, θορνύμενα δ' ἕκα<σ>τα συνεστάθη πρὸς ἄλληλα. μέχρι δὲ τούτου ἐθόρνυτο, μέχρι 5 ἕκαστον ἦλθεν εἰς τὸ σύνηθες. "Ἀφροδίτη Οὐρανία" καὶ "Ζεὺς" καὶ "ἀφροδισίαζειν" καὶ "θόρνυσθαι" καὶ "Πειθῶ" καὶ "Ἀρμονία" τῷ αὐτῷ θεῷ ὄνομα κεῖται. ἀνὴρ γυναικί μισγόμενος "ἀφροδισίαζειν" λέγεται κατὰ φάπιν· τῶν γὰρ νῦν ἐόντων μιχθέντων ἀλλ[ή]λοις 10 "Ἀφροδίτη" ὠνομάσθη· "Πειθῶ" δ' ὅτι εἶξεν τὰ ἐξ[ό]ντα ἀλλήλο[ι]σιν· "εἶ[κ]ειν" δὲ καὶ "πειθειν" τὸ αὐτόν· "[Α]ρμονί' ἰ' α' δὲ ὅτι πο[λλὰ] ... ἡ]ρμοσε τῶν ἐόντων ἐκάστω[ι].] ἦν μὲν γ[ὰρ] καὶ π[ρ]όσθεν, ὠνομάσθη δὲ γενέσθ[αι] ἐπει δ[ιε]κρίθ[η]· ..... δι[α]κριθῆναι δηλοῖ ο[τ].].[.....]τεις 15 κ[ρ]ατεῖ ὥστε δι... [ ]].[ ]ν.[ ]νύν</p>	<p>"...ні холод до холоду. А коли він каже "злучаючи" (<i>θορηνη</i>), він показує, що, поділені на маленькі частки, вони (<i>частинки чи речі, які є</i>) рухалися в повітрі та злучалися, і цим кожна з них була у взаємний зв'язок з іншими. І цей процес спарювання тривав доти, доки кожна не підійшла до собі подібного. "Небесна Афродіта" і "Зевс", "кохалися" (<i>ἀφροδισίαζειν</i>) і "поєднувалися", "Переконання" та "Гармонія" – це імена, встановлені для одного й того ж бога. Чоловік, який вступає у статевий зв'язок (<i>μισγόμενος</i>) з жінкою, на загальну думку, "займається справами Афродіти". Адже вона (<i>Αφροδίτη</i>) отримала таке ім'я, коли змішалися між собою речі, що існують зараз. А "Переконання" [має таке ім'я], тому що існуючі речі поступалися один одному, а "поступатися" і "переконувати" – те саме. А "Гармонія" [іменується так], тому що вона пристосувала (<i>ἡ]ρμοσε</i>) багато з існуючих речей один до одного. Адже вони існували й раніше, проте названі "народженими" після того, як були розділені .... вони/воно панують¹/панує, так що ... тепер ..."</p>
Col.XXII	
<p>πάν[τ' οἷ]ν ὁμοίω[ς ὠ]νόμασεν ὡς κάλλιστα ἢ[δύ]νατο, γινώσκων τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν, ὅτι οὐ πάντες ὁμοίαν ἔχουσιν οὐδὲ θέλουσιν πάντες ταῦτά· κρατιστεύοντες λέγουσι ὅ τι ἂν αὐτῶν ἐκάστωι 5 ἐπὶ θυμὸν ἔλθῃ, ἅπερ ἂν θέλοντες τυγχάνωσι, οὐδαμὰ ταῦτά, ὑπὸ πλεονεξίας, τὰ δὲ καὶ ὑπ' ἀμαθίας. Γῆ δὲ καὶ Μήτηρ καὶ Ῥέα καὶ Ἥρη ἢ αὐτῆ. ἐκλήθη δὲ "Γῆ" μὲν νόμωι, "Μήτηρ" δ' ὅτι ἐκ ταύτης πάντα γί[ν]εται,</p>	<p>"Тож він (Орфей) назвав усе так само й настільки добре, наскільки це можливо, знаючи природу людей [і розуміючи], що не всі вони однієї [природи] і бажать одного й того самого. Маючи владу, вони кажуть усе, що їм спаде на думку², усе, що раптом заманеться, завжди різне, із зажерливості (<i>ὑπὸ πλεονεξίας</i>), а іноді – через невігластво (<i>ὑπ' ἀμαθίας</i>). Гя, Мати (<i>Μήτηρ</i>), Рея і Гера – тожотні³. Вона зветься Землею за згодою (<i>νόμωι</i>), а Матір'ю, оскільки все народжене з неї. Гῆ і Γαῖα – це мовні види⁴. Деметрою (<i>Δημήτηρ</i>) же вона називається як Мати-Земля (<i>Γῆ Μήτηρ</i>), одне ім'я для обох, бо це одне й те саме. Це сказано також і в Гімнах: <i>"Деметра, Рея, Гя, Матір, Гестія, Дейо"</i>.⁵ Адже вона називається також і Дейо, тому що була розділена на частини під час статевого акту (Δηῖώ ὅτι ἐδη[ώθη] ἐν τῇ μείξει)⁶. Він прояснить це в належному місці поеми, коли вона з'явиться/народить. Реєю [вона названа] тому, що</p>

¹ На думку К. Цанцаноглу, "вони" – це Переконання, Гармонія і Небесна Афродіта (Tsantsanoglou, Parásoglou, & Kouremenos, 2006, p. 252).
² Дослівно: "прийде в серце" (ἐπὶ θυμὸν ἔλθῃ).
³ Дослівно: "одна богиня" (ἢ αὐτῆ).
⁴ Під "[γ]λώσσαν ἐκάστοις" мається на увазі діалектні форми імені богині. Це ж словосполучення зустрічаємо і в кінці цього фрагменту папірису.
⁵ У збірці з 87 гімнів, приписуваних Орфею та зосереджених на Діонісі цей рядок не знайдено в жодному з них, але той самий рядок приписується Філохору FGrHist 328 F185 = Philodemus, Piet. P. Herc. 1428 fr. 3 + 248 fr. 2. 2.
⁶ Можливо, тут алюзія на початок Col. XXI.

<p>"Γῆ" καὶ "Γαῖα" κατὰ [γ]λῶσσαν ἐκάστοις. "Δημήτηρ" [δῆ] 10 ὀνόμασθη ὡσπερ ἡ "Γῆ Μήτηρ," ἐξ ἀμφο- τέρων ἔ[ν] ὄνομα τὸ αὐτὸ γὰρ ἦν.—ἔστι δὲ καὶ ἐν τοῖς "Ὑμνοῖς εἰρή[μ]ένον· "Δημήτηρ [Ρ]έα Γῆ Μήτηρ Ἔστία Δηιώ". καλεῖται γὰρ [ρ] καὶ "Δηιώ" ὅτι ἐδη[ί]θη ἐν τῇ μείξει· δη- λῶσει δὲ [δ]ταν κατὰ τὰ ἔπη γέν[ηται.] "Ρέα" δ' ὅτι πολλὰ καὶ παν[τοῖα] 15 ζῶια ἔφυ [ἐκρεύσαντα] ἐξ αὐτῆς, "Ρέα" καὶ "[Ρεῖη]" κατὰ γλῶσσαν ἐκάστοις. "Ἡ[ρ]η" δ' ἐκ[λήθη] ὅτι</p>	<p>багато й різноманітних живих істот народилися [КРТ витікаючи (ἐκρεύσαντα)¹ з неї. 'Ρέα і 'Ρεῖη – це мовні види. Герою вона названа тому ... "</p>
<p>Col.XXIII</p>	
<p>τοῦτο τὸ ἔπος πα[ρα]γωγὸν πεπότηται καὶ τοῖς μὲν πολλοῖς ἄδηλον ἔστιν, τοῖς δὲ ὀρθῶς γινώ- σκουσιν εὐδηλον ὅτι Ὀκεανός ἐστιν ὁ ἀήρ, ἀήρ δὲ Ζεεύς. οὐκοῦν "ἐμήσατο" τὸν Ζῆνα ἕτερος Ζεεύς, ἀλλ' αὐτὸς 5 αὐτῶι "σθένος μέγα." οἱ δ' οὐ γινώσκοντες τὸν Ὀκεανὸν ποταμὸν δοκοῦσιν εἶναι ὅτι "εὐρὺ ῥέοντα" προσέθηκεν.—ὁ δὲ σημαίνει τὴν αὐτοῦ γνώμην ἐν τοῖς λεγομέν[ο]ις καὶ νομιζομένοις ῥήμασι. καὶ γὰρ τῶν ἀν[θ]ρώπων τοὺς μέγα δυνα- τ[οῦ]ντας 10 "μεγάλους" φασὶ "ῥυῆναι". τὸ δ' ἐχόμενον, "Ἴνας δ' ἐκατ[έ]λεξ' Ἀχελωῖου ἀργυ[ρ]- οδίνε[ω·]" τῶ[ι] ὕδα[τι] ὄλ[ω]ς τίθησι "Ἀχελωῖον" ὄνο- μ[α]. ὅτι δὲ τά[σ]δ' Ἴνας ἐγκαταλέξει ἐστὶ τάσδε ἐγκατῶ[σ]αι· τὴν [γ]ὰρ [ca. 10 litt.]των αυ[τ]]... 15 ἔκαστ[τ]]δε βουλ[ ] ε.ν[ ]]οντε[ ]</p>	<p>"Цей рядок складено двозначно (πα[ρα]γωγὸν), тому багатьом його сенс незрозумілий, однак усім, хто зрозумів його правильно, очевидно, що Океан – це повітря, а повітря – це Зевс. Отже, не інший якийсь Зевс "задумав" (ἐμήσατο) іншого Зевса, але один і той самий [винайшов] для себе "велику міць" (σθένος μέγα). Однак ті, хто не зрозумів цього, думають, що Океан – це річка, тому що він додав епітет "широкоплинний" (εὐρὺ ῥέοντα). Утім, він прояснює свою думку буденними і звичайними словами, бо тих, хто набув великої сили серед людей, називають (людьми) "вельми впливовими" (μεγάλους ῥυῆναι). Ось і наступний рядок: "І він помістив туди жили/силу сріблястого Ахелоя"². Він [приписує] назву "Ахелой" воді загалом. І він розмістив ці жили в ньому, він опустив їх вниз ... для ... кожен ...."</p>
<p>Col.XXIV</p>	
<p>ἴσα ἐστὶν ἐκ τοῦ [μέ]σου μετρούμενα· ὅσα δ[ὲ] μ[ὴ] κυκλοειδέα οὐχ οἷον ἑ ἰσομελῆ εἶναι. δη- λοῖ δὲ τόδε· "ἢ πολλοῖς φαίνει μερόπτεσσι ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν". τοῦτο τὸ ἔπος δόξειεν ἂν τις ἄλλως ε<ι>ρῆ- σθαι, ὅτι, 5 ἦν ὑπερβάλη, μάλλον τὰ ἐόντα φαίνεται ἦ πρὶν ὑπερβάλλειν. ὁ δὲ οὐ τοῦτο λέγει, φαίνειν αὐτήν· εἰ γὰρ τοῦτο ἔλεγε, οὐκ ἂν "πολλοῖς" ἔφη φαίνειν αὐτήν, ἀλλὰ "πᾶσιν" ἅμα τοῖς τε τὴν γῆν ἐργαζο- μένοις καὶ τοῖς ναυτιλλομένοις, ὁπότε χρῆ πλεῖν τούτοις 10 τὴν ὥραν. εἰ γὰρ μὴ ἦν σελήνη, οὐκ ἂν ἐξηύρ[ι]σκον</p>	<p>"...вони (або речі, що мають круглу форму, або ті, що "рівноплечі") рівні, вимірні від центру; але неможливо, щоб усі ті, які є круглими, були "рівноплечими"³. Ось що показує цей [вірш]: "Місяць світить / показує багатьом смертним на безкрайній землі"⁴. Хтось може подумати, що цей вірш сказаний в іншому сенсі, а саме: якщо вона досягає свого найбільшого розміру (тобто "повна"), то речей, які існують, з'являється більше, ніж до того, як вона досягла такого розміру. Однак, кажучи "світить" / "показує" (φαίνειν), він мав на увазі не те, що ми звикли розуміти, адже якби він говорив саме це, то сказав би, що вона світить не для багатьох, а скоріше для всіх – як для тих, хто обробляє землю у визначений час, так і для тих, хто плаває, щоб вони це робили в потрібний (для цього) час. Бо якби не було місяця, люди не відкрили б ні числа пір року, ні вітрів ... і всього іншого ... іншого, що існує ..."</p>

¹ Р. Янко пропонує тут лексему ραϊδίως, яка в епічних творах означає "легко" (Janko, 2002, p. 44).

² Див. також: COSM. T12d.3 LM. У давньогрецькій релігії та міфології Ахелой (давньогрец.: Ἀχελῷος, а пізніше Ἀχελῶος, Ахелойос) був богом, пов'язаним з річкою Ахелой, найбільшою на території континентальної Греції. Згідно з Гесіодом, він був сином титанів Океана й Тетіди. Він також був батьком сирен, кількох німф та інших нащадків. Під "Ахелоем" автор "Папірусу" має на увазі всю воду (таке ж значення ми зустрічаємо в багатьох інших античних автор. Зокрема, Soph. fr. 5 Lloyd-Jones; Eurip. Bacch. 625, Hups. fr. 753, Aristoph. fr. 365 Henderson = fr. 365 PCG = Macrobius, Saturnalia 5.18.5).

³ Див. для порівняння: COSM. T12e.1 LM.

⁴ Див.: COSM. T12e.2 LM.

<p>οἱ ἄνθρωποι τὸν ἀριθμὸν οὔτε τῶν ὠρέων οὔτε τῶν ἀνέμων [v ca. 8 litt.] καὶ τᾶλλα πάντα [ca. 7 litt.] ἦν εκ[ ]σα εν[ ]ει]θατω.[ ]ι 5]νητουτ.[ ]]ἄλλα ἐόν[τα]ς]φησ[ ]</p>	
<p>Col.XXV</p>	
<p>καὶ λαμπρό[τ]ητα· τὰ δ' ἐξ ὧν ἡ σελήνη [λ]ευκότητα μὲν τῶν ἄλλων κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον μεμερισμένα, θερμὰ δ' οὐκ ἔστι. ἔστι δὲ καὶ ἄλλα νῦν ἐν τῷ ἀέρι ἐκάς ἀλλήλων α[ ]ρωρούμεν', ἀλλὰ τῆς μὲν ἡμέρης ἄδηλ' ἔστιν 5 ὕ[π]θ' τοῦ ἡλίου ἐπικρατούμενα, τῆς δὲ νυκτὸς ἐόντα δῆλὰ ἔστιν, ἐπικρατεῖται δὲ διὰ σμικ[ρ]-ότητα. αἰώρεῖται δ' αὐτῶν ἕκαστα ἐν ἀνάγκῃ, ὡς ἂν μὴ συνήη πρὸς ἄλληλα· εἰ γὰρ μὴ, συνέλθοι ἀλέα ὅσα τὴν αὐτὴν δύνανται ἔχει, ἐξ ὧν ὁ ἥλιος συνεστάθη. τὰ νῦν ἐόντα 10 ὁ θεὸς εἰ μὴ ἤθελεν εἶναι, οὐκ ἂν ἐπτόρησεν ἥλιον. ἐποίησε δὲ τοιοῦτον καὶ τ[ο]σοῦτον γινόμενον οἷος ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου διηγεῖται. τὰ δ' ἐπὶ τούτοις ἐπίπροσθε π[ο]ιεῖται [οὐ β]ου[λό]μενο[ς] πάντας γιν[ώ]σκε[ι]ν. ἐν δὲ [τ]ῷδε σημα[ί]ν[ε]ι· "[αὐτ]ὰρ [ἐ]πεί δ[ὲ] πᾶν]τα Διὸς νοῦς μή]σα-τ[ο] ἔ]ργα". 15] φρονησ[ ]μπηγι.[ ]ων.[ ]</p>	<p>"...та яскравості; те, з чого складається місяць, будучи розділені за тим же підходом, є найсвітлішими/білими з усіх, але вони не гарячі. І тепер є й інші (речі), що плавають у повітрі далеко одна від одної; але вдень вони невидимі, бо над ними панує сонце, а вночі видно, що вони є, хоча їх переважає [Япко: Місяць] через величину їхнього розміру. Кожен із них плаває завдяки необхідності, щоб не з'єднувались один з одним, бо в іншому випадку в єдину множину були б об'єднані всі речі, які мають одну й ту ж властивість, із яких складається сонце¹. Якби бог не хотів, щоб існували ті речі, які існують зараз, він не створив би сонце, але він створив його такого роду та такого розміру, як (Орфей) пояснює на початку свого оповідання. А слова, що йдуть потім, він поставив як "завісу" (ἐπίπροσθε π[ο]ιεῖται), не бажаючи, щоб усі люди це зрозуміли. На це вказує рядок: "І коли [розум] Зевса задумав усі ці справи..."²</p>
<p>Col.XXVI</p>	
<p>"μητρὸς" μὲν ὅτι μήτηρ ὁ Νοῦς ἔστιν τῶν ἄλλων, "ἑᾶς" δὲ ὅτι ἀγαθῆς. δηλοῖ δὲ καὶ ἐν τοῖσδε τοῖς ἔπεσιν ὅτι 'ἀγαθὴν' σημαίνει· "Ἐρμῆ Μαϊάδος υἱὲ διάκτορε δῶτορ ἑάων". 5 δηλοῖ δὲ καὶ ἐν τ[ῷ]δε· "δοιοὶ γὰρ τε πίθοι κατακῆται ἐν Διὸς οὔδει δῶρων, οἷα διδοῦσι, κακῶν, ἕτερος δὲ τ' ἑάων". οἱ δὲ τὸ ῥῆμα οὐ γίνωσκοντες δοκοῦσιν εἶναι "μητρὸς ἑαυτοῦ". ὁ δ' εἴπερ ἤθελεν ἑαυτοῦ μητρὸς 10 ἐν φιλότῃ ἀποδείξει θέλοντα μιχθῆναι τὸν θεόν, ἐξῆν αὐτῷ γράμματα παρακλίναντα "μητρὸς ἑοῦ" εἶπε[ ]ν. οὕτω γ[ὰ]ρ ἂν 'ἑαυτοῦ' γίνοιτο, [υἱὸς δ'] αὐτῆς ἂν εἴη.....δ]ῆλον ὅτι .[.....].-[ ] [.....] ἐν τῇ συγ[γ].....]. ἀμφοτερ[ ] 15 [.....] ἀγαθη.[ ] α.α.[ ] [.....].ενα. [ ]</p>	<p>"з матір'ю" (μητρὸς), тому що Розум є матір'ю всього іншого, а "блага" (ἑᾶς), тому що вона блага (ἀγαθῆς). Те ж, що вона означає блага, зрозуміло з таких рядків: "О Гермесе, син Майї, вісник, подавач благ"². Зрозуміло це і звідси: "Дві (великі) урни лежать біля порогу Зевса, Повні дарів: нещасних одна і щасливих інша"³. Ті ж, хто не зрозумів це слово, думають, що воно означає "свою власну матір" (μητρὸς ἑαυτοῦ). Однак якби він хотів показати, що бог "зі своєю матір'ю в любові" (ἑαυτοῦ μητρὸς ἐν φιλότῃ) "забавив злягатися" (θέλοντα μιχθῆναι), він зміг би сказати, змінивши лише кілька літер – "своєї власної матері" (μητρὸς ἐοῦ). Бо так вийшло б "від себе", і він був би її сином ... зрозуміло, що ... в ... обох ... добре ..."</p>

Список використаних джерел
 Bierl, A. (2014). 'Riddles over Riddles': 'Mysterious' and 'Symbolic' (Inter)textual Strategies. The Problem of Language in the Derveni Papyrus. In I. Papadopoulou, & L. Muellner (Eds.), *Poetry as Initiation: The Center for Hellenic Studies Symposium on the Derveni Papyrus* (pp. 332–372). DC.

Burkert, W. (1986). Der Autor von Derveni: Stesimbrotos Περὶ τελετῶν. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 62, 1–5.
 Diels, H. (1951–1952). Die Fragmente de Worsokratiker. In W. Kranz (Ed.), *Griechisch und Deutsch von H. Diels*. Weidmann.

¹ Див.: для порівняння Col.V.
² Hom.Od. VIII 835.
³ Hom.II. XXIV 527-528. Див. для порівняння: MOR. T10 LM.

- Janko, R. (2001). The Derveni Papyrus ("Diagoras of Melos, Apopyrgizontes Logoi?"): A New Translation. *Classical Philology*, 96(1), 1–32.
- Janko, R. (2002). The Derveni Papyrus: An Interim Text. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 141, 1–62.
- Janko, R. (2016). Parmenides in the Derveni Papyrus. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 200, 3–23.
- Lebedev, A. (2019). The Authorship of the Derveni Papyrus, a Sophistic Treatise on the Origin of Religion and Language: A Case for Prodicus of Ceos. In C. Vassallo (Ed.), *Presocratics and Papyrological Tradition. A Philosophical Reappraisal of the Sources. Proceedings of the International Workshop, Trier (22–24 Sept. 2016)* (pp. 491–604). Walter de Gruyter.
- Most, G. W. (Ed.). (2022). *Studies on the Derveni Papyrus*. Volume 2. Oxford University Press.
- Myerston, J. (2013). Divine names in the Derveni papyrus and Mesopotamian hermeneutics. *Trends in Classics*, 5(1–2), 74–110.
- Piano, V., Fungli, M. S., & Janko, R. (2016). The Derveni Papyrus. In A. Laks, & G. Most (Eds.), *Early Greek Philosophy. Volume VI: Later Ionian and Athenian Thinkers* (pp. 373–435). Harvard University Press.
- Pinchard, A. (2016). Dikē as Global World Order: An Orphic Inheritance in Aeschylus? *Trends in Classics*, 8(2), 242–281.
- Santamaria, M. A. (Ed.). (2019). *The Derveni papyrus: unearthing ancient mysteries*. Brill.
- Tsantsanoglou, K., Parássoglou, G. M., & Kouremenos, T. (2006). The Derveni Papyrus. Florence: Leo S. Olschki Editore. *Studi e testi per il Corpus dei papiri filosofici greci e latini*, 13.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2015). The Derveni papyrus. The oldest 'book' of Europe. <https://en.unesco.org/memoryoftheworld/registry/577>
- Burkert, W. (1986). Der Autor von Derveni: Stesimbrotos Περί τελετών. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 62, 1–5.
- Diels, H. (1951–1952). Die Fragmente de Worsokratiker. In W. Kranz (Ed.), *Griechisch und Deutsch von H. Diels*. Weidmann.
- Janko, R. (2001). The Derveni Papyrus ("Diagoras of Melos, Apopyrgizontes Logoi?"): A New Translation. *Classical Philology*, 96(1), 1–32.
- Janko, R. (2002). The Derveni Papyrus: An Interim Text. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 141, 1–62.
- Janko, R. (2016). Parmenides in the Derveni Papyrus. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 200, 3–23.
- Lebedev, A. (2019). The Authorship of the Derveni Papyrus, a Sophistic Treatise on the Origin of Religion and Language: A Case for Prodicus of Ceos. In C. Vassallo (Ed.), *Presocratics and Papyrological Tradition. A Philosophical Reappraisal of the Sources. Proceedings of the International Workshop, Trier (22–24 Sept. 2016)* (pp. 491–604). Walter de Gruyter.
- Most, G. W. (Ed.). (2022). *Studies on the Derveni Papyrus*. Volume 2. Oxford University Press.
- Myerston, J. (2013). Divine names in the Derveni papyrus and Mesopotamian hermeneutics. *Trends in Classics*, 5(1–2), 74–110.
- Piano, V., Fungli, M. S., & Janko, R. (2016). The Derveni Papyrus. In A. Laks, & G. Most (Eds.), *Early Greek Philosophy. Volume VI: Later Ionian and Athenian Thinkers* (pp. 373–435). Harvard University Press.
- Pinchard, A. (2016). Dikē as Global World Order: An Orphic Inheritance in Aeschylus? *Trends in Classics*, 8(2), 242–281.
- Santamaria, M. A. (Ed.). (2019). *The Derveni papyrus: unearthing ancient mysteries*. Brill.
- Tsantsanoglou, K., Parássoglou, G. M., & Kouremenos, T. (2006). The Derveni Papyrus. Florence: Leo S. Olschki Editore. *Studi e testi per il Corpus dei papiri filosofici greci e latini*, 13.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2015). The Derveni papyrus. The oldest 'book' of Europe. <https://en.unesco.org/memoryoftheworld/registry/577>

Отримано редакцією журналу / Received: 25.12.23
Схвалено до друку / Accepted: 01.03.24

Vitalii TURENKO, DSc (Philos.), Senior Researcher
ORCID ID: 0000-0003-0572-9119
e-mail: vitali_turenko@ukr.net
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE "DERVENI PYPYRUS" AS THE OLDEST EUROPEAN 'BOOK': BETWEEN ORPHISM AND SOPHISTIC

Presented for the first time (from ancient Greek) is the translation into Ukrainian of the "Derveni Papyrus" one of the most crucial surviving texts identified as belonging to the Orphic tradition. It has been discovered that besides the theogonic and ontological worldview, it also traces epistemological and ethico-anthropological issues. The thesis is substantiated that the author of the ancient Greek text considers unbelief and irrationality as synonymous concepts, thereby emphasizing that knowledge is always linked with faith in a broad context.

Key words: Orphics, philosophical papyrology, Orphic-Pythagorean tradition, early Greek literature, "Derveni Papyrus".

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.